

<https://coth.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Comparative Theology

E-ISSN: 2322-3421

Document Type: Research Paper

Vol. 16, Issue 1, No.33, Spring & Summer 2025 pp.129-146

Receive: 28/01/2024

Accepted: 02/03/2025

A Critique of Pope John Paul II's Approach to the Role of Fundamental Option in Human Perfection

Mohajer Mahdavi Rad *

Assistant Professor, Department of Education, Faculty of Economics and Management, University of Marine Sciences and Techniques, Khorramshahr, Iran
ali1945reza@kmsu.ac.ir

Syed Akbar Hosseini Qala Bahman

Associate Professor, Department of Religions, Imam Khomeini Research Institute, Qom, Iran
akbar.hosseini37@yahoo.com

Abstract

This study examines Pope John Paul II's approach to the concept of the "fundamental option" in relation to human perfection within Catholic theology. The fundamental option theory posits that an individual's general inclination towards good signifies their soul's perfection and status before God, asserting that specific sins do not alter this fundamental orientation. While Pope John Paul II acknowledges the fundamental option, he rejects some of its implications. This study employs a descriptive-analytical method, drawing upon authoritative texts of the Catholic faith and the Pope's own statements to analyze his perspective. The results of the research reveal that Pope John Paul II's acceptance of the fundamental option is rooted in the importance of following Christ, adhering to fundamental principles, and the role of reason and free will in achieving perfection. However, he raises significant objections, including concerns about disregarding free will, diminishing ethical responsibility, ethical relativism, alienation, and inconsistencies with core Catholic teachings. Ultimately, the study argues that the Pope's approach faces challenges, such as overlooking the cumulative effects of sins, the uncertainty of conscience, and the incompatibility of predetermination with ethical responsibility and free will, suggesting a lack of full reconciliation between his principles and the theory of the fundamental option.

Keywords: Fundamental Option, Pope John Paul II, Grace, Commitment, Perfection, Moral Responsibility.

Introduction

The theory of the fundamental option emerged in the aftermath of the Second Vatican Council, proposing a distinction between specific ethical actions and an individual's overarching moral orientation. This theory suggests that individual sins do not necessarily impact a person's fundamental alignment with or against God, thus not affecting their ultimate salvation. Pope John Paul II addressed this theory in light of core Catholic beliefs. As the Church considers itself the pillar of truth, the Pope's stance on the fundamental option—representing the latest position of the Catholic Church—warrants

*Corresponding author

Mahdavi Rad, M. and Hosseini Qala Bahman, S. A. (2025). Criticism of Pope John Paul II's findings regarding the role of fundamental choice in human perfection. *Comparative Theology*, 16(1), 129-146.

2322-3421© University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

10.22108/coth.2025.140181.1871

thorough examination. While the concept was initially explored by Karl Rahner, Pope John Paul II directly addressed it in his apostolic statement *Veritatis Splendor*. This study seeks to critically analyze the Pope's perspective on the fundamental option, particularly in relation to the attainment of human perfection. The primary research question guiding this investigation is: What is Pope John Paul II's approach to the role of the fundamental option in human perfection? A crucial secondary question is: What is the fundamental option? The study will first define key concepts such as perfection, sin, and free will, then explore the ontology of the fundamental option theory and present the Pope's criticisms of the fundamental option.

Materials and Methods

This research employs a descriptive-analytical method, utilizing both primary and secondary sources. Primary sources include Pope John Paul II's *Veritatis Splendor* and other relevant papal encyclicals, apostolic letters, and speeches addressing moral theology, sin, free will, and the nature of grace. Additionally, authoritative texts of the Catholic faith, such as the Catechism of the Catholic Church and the writings of key theologians like Thomas Aquinas, serve as foundational texts. Secondary sources consist of scholarly articles, theological journals, and books that analyze and critique the fundamental option theory and Pope John Paul II's theological framework. The analysis involves a careful examination of these texts to identify the Pope's core principles related to human perfection, free will, and the role of moral actions. The method includes a critical comparison of the Pope's statements with the claims and arguments of proponents of the fundamental option theory, seeking to identify points of convergence and divergence.

Research Findings

The analysis reveals that Pope John Paul II's acceptance of the fundamental option is grounded in several key principles. First, he emphasizes the importance of following Christ as the ultimate path to human perfection. Second, he highlights the necessity of adhering to fundamental moral principles and commandments as essential components of a virtuous life. Third, the Pope underscores the significance of reason and free will in the pursuit of perfection, asserting that individuals are responsible for their moral choices. However, the findings also indicate that Pope John Paul II raises several critical objections to certain implications of the fundamental option theory. These objections include concerns that the theory may disregard the significance of individual acts of free will, diminish ethical responsibility by suggesting that specific sins do not affect one's fundamental orientation, lead to ethical relativism by de-emphasizing objective moral norms, promote alienation by separating actions from the core self, and contradict fundamental Catholic teachings on sin and grace.

Discussion of Results and Conclusions

Pope John Paul II's approach to the fundamental option reveals a complex engagement with the theory. While he acknowledges the importance of a general orientation towards good, he firmly rejects the notion that specific sins are inconsequential or that individuals can be assured of salvation regardless of their actions. The Pope's concerns highlight the potential dangers of downplaying the cumulative effects of sins, overlooking the uncertainty of judgments of conscience, and creating inconsistencies with the Catholic understanding of ethical responsibility and free will. His emphasis on the importance of individual actions, the role of conscience, and the need for ongoing conversion suggests a more nuanced understanding of the relationship between fundamental orientation and specific moral choices. Ultimately, this analysis reveals that the Pope's attempt to reconcile his core theological principles with the theory of the fundamental option encounters significant challenges, indicating that his synthesis is not fully successful. Further theological exploration is needed to address the complexities of human agency, moral responsibility, and the pursuit of perfection within the Catholic tradition.

نقد و بررسی ره‌یافت پاپ ژان پل دوم نسبت به نقش انتخاب اساسی در کمال انسان

مهاجر مهدوی راد*^{ID}، استادیار گروه معارف، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه علوم و فنون دریایی، خرمشهر، ایران

ali1945reza@kmsu.ac.ir

سید اکبر حسینی قلعه بهمن، دانشیار، گروه ادیان، موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی ره، قم، ایران

akbar.hosseini37@yahoo.com

چکیده

نظریه گزینه اساسی یکی از نظریه‌های مرتبط با سعادت انسان است که مدعی است رویکرد کلی به سوی خیر نشان‌دهنده کمال و موقعیت روح انسان در نزد خداست و گناهان نمی‌توانند در گزینه اساسی تغییر ایجاد کنند؛ اما پاپ ژان پل دوم با وجود پذیرش گزینه اساسی، لوازم آن را نمی‌پذیرد. این مقاله به روش توصیفی تحلیلی و با استناد به متون معتبر مذهب کاتولیک و بیانات پاپ درصدد است تا ره‌یافت ایشان نسبت به نقش گزینه اساسی در کمال انسان را نقد و بررسی کند. نتایج به‌دست‌آمده عبارت‌اند از پیروی از مسیح، تعهد به پای‌بندی به اصول بنیادین، تأثیر عقل و اختیار در کمال و مبانی پاپ در پذیرش گزینه اساسی به عنوان تعهد. پاپ اشکالاتی از جمله نادیده گرفتن اختیار، برداشتن مسئولیت اخلاقی، نسبی‌گرایی اخلاقی، ازخودیگانگی و ناهماهنگی با آموزه‌های بنیادین را بر این نظریه وارد و همچنین، استدلال اساسی این نظریه را رد می‌کند. ره‌یافت پاپ دارای ملاحظات از جمله نادیده گرفتن آثار بسیاری از گناهان، عدم قطعیت قضاوت‌های وجدان، نقص در پاسخ به استدلال، ناسازگاری از پیش تعیین‌شدگی با مسئولیت اخلاقی و عقل و اختیار، انعطاف‌ناپذیری در مسائل جدید و بی‌ثمر بودن این نظریه در اخلاق است که عدم توفیق ره‌یافت پاپ را در جمع کردن میان مبانی خویش و این نظریه نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی

انتخاب اساسی، پاپ ژان پل دوم، فیض، تعهد، کمال، مسئولیت اخلاقی.

* مسؤول مکاتبات

مهدوی راد، مهاجر و حسینی قلعه بهمن، سید اکبر . (۱۴۰۴). نقد و بررسی ره‌یافت پاپ ژان پل دوم نسبت به نقش انتخاب اساسی در کمال انسان. *الهیات تطبیقی*، ۱۶ (۱)، ۱۲۹-۱۴۶.

۱- مقدمه

پس از شورای واتیکانی دوم، نظریه‌ای تحت عنوان گزینه اساسی (بنیادی) مطرح شد. بر اساس این نظریه، کنش‌های اخلاقی خاص از جهت‌گیری کلی - بنیادی - زندگی جدا هستند؛ از این رو، این نظریه معتقد است گناهان خاص بر مقام روح یا مقصد روح فرد پس از مرگ تأثیری ندارند. در این دیدگاه، تنها چیزی که برای رستگاری اهمیت دارد این است که اساساً شخص برای خداوند یا علیه خدا زندگی می‌کند. به تعبیر دیگر، در این نظریه رویکرد کلی به سوی خیر نشان‌دهنده کمال و موقعیت روح انسان در نزد خداست و گناهان نمی‌توانند در گزینه اساسی و کمال انسان تغییر ایجاد کنند. پاپ ژان پل دوم با رهیافتی متفاوت بر اساس مبانی خویش گزینه اساسی را می‌پذیرد؛ اما با پاسخ به مدعا و استدلال قائلین به نظریه گزینه اساسی لوازم آن گزینه را نمی‌پذیرد.

از آنجا که کلیسا خود را بنیاد و ستون حقیقت (اول تیموتائوس، ۳: ۱۵) و بدن مقدس مسیح دانسته و متعهد به دفاع از آن در برابر نظریه‌های الهیاتی دیگر است، رسیدگی به این نظریه و رد یا پذیرش آن توسط پاپ که بیان‌کننده جدیدترین مواضع کلیسای کاتولیک، یعنی پرتطرفدارترین مذهب مسیحیت است، ضرورت آن را آشکار می‌کند. موضوع گزینه اساسی توسط کارل رهنر در کتاب پژوهش‌های الهیات^۱ مطرح شد و پاپ ژان پل دوم در بیان رسولی خویش (Cf. John Paul II, 1993) مطالبی را در رابطه با گزینه اساسی از منظر خویش بیان می‌کند. پژوهش خاصی با عنوان موضوع مقاله حاضر یافت نشد. نوآوری این مقاله از این نظر است که رهیافت پاپ در گزینه اساسی نسبت به کمال را نقد و بررسی می‌کند. برای رسیدن به این هدف لازم است به این پرسش اصلی پاسخ داده شود: «رهیافت پاپ نسبت به نقش گزینه اساسی در

کمال انسان چیست؟» گفتنی است، برای پاسخ به این پرسش ابتدا لازم است به پرسش فرعی این مقاله، «گزینه اساسی چیست؟»، پاسخ داده شود.

در این مقاله، ابتدا مفهوم‌شناسی کمال، گناه و انتخاب آزاد بررسی می‌شود. سپس، به پرسش فرعی، یعنی چیستی‌شناسی نظریه گزینه اساسی، پاسخ داده می‌شود که در طی آن، گونه‌شناسی این نظریه و استدلال بر نظریه یادشده بیان می‌شود. نقدهای پاپ به گزینه اساسی بیان می‌شوند، آن‌گاه با بیان مبانی پاپ در این رابطه، رهیافت پاپ ژان پل دوم نسبت به گزینه اساسی تبیین می‌شود و سه چالش نقش اختیار و آگاهی و گناه در گزینه اساسی و تردید بقای در حالت فیض از نظر پاپ بررسی می‌شوند. پس از آن، این رویکرد نقد و بررسی می‌شود و در پایان، جمع‌بندی ارائه خواهد شد.

۲- مبانی نظری

۲-۱- کمال

کمال از نظر لغوی معادل واژه پرفکت^۲ لاتینی است که به معنای کمال یا تمام یا به طور کامل ساختن است (New Catholic Encyclopedia, 2003, 11, p. 117). این واژه برای بیان کردن حالت اتمام یا کامل کردن است و در مواقعی استفاده می‌شود که کاری تکمیل یا به حد کمال رسانده شود (Catholic Encyclopedia, 2003, 11, p. 117). آکویناس در کتاب جامع الهیات خود، پرفکت را به معنای: «به طور کامل ساختن چیزی» می‌داند (Aquinas, 1963, v. 2, p. 49). تعبیرهایی مختلف از کمال نهایی از نظر کاتولیک مطرح شده‌اند. تعبیرهایی مانند تشبّه یا اقتدا به مسیح^۳، اتحاد با خدا^۴، رؤیت سعیده^۵، تقدیس^۶ و سعادت^۷ که بیانگر کمال نهایی انسان هستند.

⁵ Beatific Vision

⁶ Sanctification

⁷ Beatitude

¹ Theological Investigations

² Perfect

³ Imitation of Chris

⁴ Union Of God

۲-۲- گناه

گناه از نظر مذهب کاتولیک یک عمل شیطانی — انسانی است که با هنجار یا معیار انسان که از نظر فلسفی سرشت عقلانی انسان و از نظر الهیاتی قانون ازلی خداوند است مطابقت ندارد (New Catholic Encyclopedia, 2003, v. 13, p. 149). همان‌طور که آکویناس گناه را به «گفتار، کردار یا آرزوی خلاف قانون لبدی» تعریف کرده است (Aquinas, 1963, I-II, v. 6, 71). گناه در واقع جرمی بر ضد عقل، حقیقت و وجدان صادق است (راتزینگر، ۱۳۹۳، ص. ۵۰۸). گناه یک فعل شر یا بد یا فقدان خوبی یا کمالی است که انسان باید داشته باشد (New Catholic Encyclopedia, 2003, 13, p. 149).

۲-۳- انتخاب آزاد

انتخاب آزاد^۱ یا تصمیم آزاد^۲ توانایی انسان در فعالیت داوطلبانه انتخاب یا عمل انتخاب یک کار خاصی است که به او ارائه می‌شود (New Catholic Encyclopedia, 2003, v. 5, p. 928). به تعبیر دیگر، آزادی به معنای قدرت انجام کار یا ترک این عمل یا آن عمل آگاهانه است (راتزینگر، ۱۳۹۳، ص. ۴۸۵). سرمنشأ این قدرت عقل و اراده انسان است (راتزینگر، ۱۳۹۳، ص. ۴۸۵). از آنجا که خداوند انسان را موجودی عاقل آفرید (راتزینگر، ۱۳۹۳، ص. ۴۸۵)، این کرامت را به او داد که اعمال خویش را با اختیار خود اجرا و ضبط و مهار کند: «خدا آدمی را به دست اختیار خویش سپرده به گونه‌ای که می‌تواند با میل و رضای خویش خالق را جستجو کند و آزادانه به کمال مطلوب و کامل خود، با سر سپردن به او دست یابد» (راتزینگر، ۱۳۹۳، ص. ۴۸۵ به نقل از سیراخ، ۱۴: ۱۵). در مفهوم‌شناسی آزادی از نظر کاتولیک به این نکته باید اشاره کرد که منظور از آزادی دو مطلب است: نخست اینکه آزادی در عمل یا همان آزادی انتخاب است و دوم اینکه

منظور از آزادی معنای ایجابی آن یعنی استفاده از قدرت انتخاب در مسیر کمال است (رک. راتزینگر، ۱۳۹۳، ص. ۴۸۵).

۳- گزینه اساسی چیست؟

واژه گزینه اساسی (بنیادین)^۳ در دهه ۱۹۶۰ رایج شد. منظور از این اصطلاح انتخاب اساسی و اصلی در زندگی انسان است که بر اساس آن جهت‌گیری اصلی و اساسی شخص در زندگی اخلاقی به شکل یک فرایند پیوسته با جهت‌گیری اخلاقی معین خواهد بود (New Catholic Encyclopedia, 2003, v. 6, p. 26). بر اساس این دیدگاه، جهت‌گیری اصلی و کلی زندگی اخلاقی شخص منتسب به انتخاب اصلی و بنیادی است.

ریشه مفهوم گزینه اساسی در کتاب مقدس را می‌توان در عهد قدیم یافت که در آن سخن از مکتوب شدن قانون و شریعت الهی بر ذهن و دل‌های بنی آدم مطرح شده است (ارمیا، ۳۳: ۳۱). در عهد جدید نیز این مضمون مطرح است: «احکام خود را در فکر ایشان خواهم نهاد و در دل ایشان خواهم نوشت» (عبرانیان، ۸: ۱۰). همچنین، در جای دیگری بر حک شدن این امر بر قلب انسان‌ها اشاره شده است: «نه بر روی لوح‌های سنگی بلکه بر روی لوح‌های قلب انسان نوشته شده است» (دوم قرنتیان، ۳: ۳). مدلول آیات بیان‌شده این است که در قلب و ذهن انسان به شکل خدادادی شریعت و عهد الهی حک شده است و قلب و عقل انسان تولدایی درک و فهم آن را داراست. از سوی دیگر، پولس بر محوریت مفاهیمی از جمله زندگی در مسیح پافشاری می‌کند: «بنابراین همان‌طور که برای دریافت نجات به مسیح ایمان آوردید، با پیوندی ناگسستنی با او زندگی کنید» (کولسیان، ۲: ۶). «من با مسیح مصلوب شده‌ام و دیگر زندگی نمی‌کنم اما مسیح در من زندگی می‌کند» (غلاطیان، ۲: ۲۰). بنابراین،

³ Fundamental optin

¹ free choice

² free decision

دیده می‌شود در کتاب مقدس سخن از یک گزینه اساسی و انتخاب اصلی به میان آمده است.

مدعا در این نظریه آن است که پیوند رابطه روح مسیحی با خدا به وسیله یک عمل عادی ناشی از انتخاب آزاد تشکیل نمی‌شود. برای مثال، کسی که با خدا دوست است نه صرفاً با یک عمل خاص، بلکه در تمام وجودش نسبت به خداوند متمایل است و این جهت‌گیری جامع، یک گزینه اساسی است که به نوعی متفاوت و عمیق‌تر از هر انتخاب معمولی است (Grisez, 1983, chp. 16, Q. b).

استدلال بر گزینه اساسی به این شکل صورت‌بندی می‌شود: «ما نمی‌توانیم با اطمینان بدانیم در حالت فیض هستیم. از آنجا که ما نمی‌توانیم آن را بدانیم، همچنین نمی‌توانیم با اطمینان بدانیم آیا در حالت فیض نیستیم. بنابراین، باید یک گزینه اساسی در خارج از آگاهی وجود داشته باشد» (Cf. Rahner, 1967v, v. 3, p. 108). در تبیین این استدلال باید گفت یقین به بودن در حالت فیض توسط اعمال ما قابل حصول نیست، یعنی به وسیله اعمال خویش نمی‌توان به قرار گرفتن در این حالت یقین پیدا کرد. از سوی دیگر، بر اساس کتاب مقدس، ایمان به مسیح باعث نجات همه (کولسیان، ۲: ۶) و فیض می‌شود (رک. رومیان، ۳: ۲۲). پس از آنجا که با اعمال نمی‌شود اطمینان به حالت فیض کرد، ما در حالت فیض هستیم و از آنجا که قائل به آزادی انسان هستیم، به دست می‌آید که حتماً انتخابی پیش از آگاهی و اعمال وجود داشته است تا بودن در حالت فیض ما توجیه‌پذیر باشد؛ از این رو، یک گزینه اساسی فراتر از اعمال ما باید وجود داشته باشد که سعادت و میل به سوی خیر و کمال به آن مستند شود.

همان‌طور که سرشت بشر از نظر آگوستین متزلزل، ضعیف و سردرگم است و عقل او ضعیف و تاریک شده است (آلیستر، ۱۳۹۲، ۲، ص. ۶۸۱)، در این نظریه نیز سخن در این است که وجود انسان به دلیل گناه تغییر کرده است. کارهای او که از انتخاب و اراده او سرچشمه می‌گیرند توسط گناه تاریک شده‌اند؛ از این رو، هیچ چیز

قطعی در رابطه با ارزش انسان و اعمال او را نمی‌توان به وسیله کارهای بیرونی او مشخص کرد: «هیچ چیز قطعی در مورد ارزش انسان و اعمال او با صحت اعمال بیرونی او مشخص نمی‌شود» (Cf. Rahner, 1966, 3, p. 107). گزینه اساسی قائل است که همان‌طور که در کتاب مقدس گفته شده است: «...من مثل انسان‌ها قضاوت نمی‌کنم، انسان به ظاهر قضاوت می‌کند من به دل» (اول سموئیل، ۱۶: ۷)، کمال اخلاقی و سعادت انسان محدود به اعمال نیست، بلکه فراتر از اعمال جزئی انسان است.

۱-۳- گونه‌های فرض انتخاب اساسی

می‌توان نظریه گزینه اساسی را به دو شکل صورت‌بندی کرد:

۱- گزینه اساسی از مقوله تعهد باشد. بسیاری از مردم تعهداتی محوری دارند که زندگی آن‌ها را سازمان‌دهی می‌کنند. از این واقعیت، طرفداران به این نتیجه می‌رسند که هر کس باید بنیادی‌ترین تعهد را، برای خدا یا علیه خدا انجام دهد. کارکرد این تعهد اساسی ایجاد یک نیروی محرکه یا حرکت غالب است؛ به طوری که اعمال گاه و بیگاه ناسازگار با آن معمولاً نمی‌توانند به طور اساسی آن را تغییر دهند یا معکوس کنند (Grisez, 1983, chp. 16, Q. b).

۲- شکل دوم به این صورت است که گزینه اساسی چیزی فراتر از یک تعهد اساسی است؛ به این معنا که گزینه اساسی معلول انتخاب آزاد نیست، بلکه معلول آزادی اساسی است. در این شکل، بعد وجودی انتخاب آزاد را نادیده می‌گیرند و رسیدن به کمال و تعالی را به زمینه اساسی - گزینه اساسی - نسبت می‌دهند (Grisez, 1983, chp. 16, Q. b)؛ به این معنا که با وجود قبول ارتباط میان انتخاب آزاد و تعیین سرنوشت، فرض آن‌ها بر این است که این دو یکسان نیستند؛ به این معنا که تصور بر این است که می‌توان آزادانه راهی را انتخاب کرد که با گزینه اساسی خودسازگار نیست بدون اینکه آن گزینه را تغییر دهد (Grisez, 1983, chp. 16, Q. b).

۳-۲- پاپ؛ گزینه اساسی به مثابه تعهد

اکنون باید دید پاپ از میان دو معنای گزینه اساسی کدام را انتخاب می‌کند؟

پاپ در بیان گزینه اساسی به فرمایش حضرت عیسی، «دنبال من بیا»، استناد می‌کند. پیروی از حضرت عیسی با توجه به دو مطلب اختیاری بودن و شرط لازم بودن برای کمال، حکایت از آن دارد که انتخاب اساسی از سنخ تعهد است: «انسان یک تعهد کامل و آزادانه به خدا می‌کند و تسلیم کامل عقل و اراده را به خدا همان گونه که او آشکار می‌سازد ارائه می‌کند» (John Paul II, 1993, n. 66)؛ زیرا در تعهد هم اختیار و هم التزام شرط است، برخلاف قالب دوم که اختیار در آن اثر کمتری دارد؛ بنابراین، می‌توان چنین برداشت کرد که پاپ گزینه اساسی را از سنخ تعهد می‌داند؛ تعهد به «پس به دنبال من بیا».

اما شکل دوم گزینه اساسی چیزی فراتر از یک تعهد اساسی است و در واقع، گزینه اساسی عامل خودتعیینی برای رسیدن به کمال خواهد بود. به نظر می‌رسد پاپ در ره‌یافت خویش شکل دوم را نمی‌پذیرد. او خاطر نشان می‌کند برخی از الهی‌دانان اخلاق، «بازنگری ریشه‌ای‌تر از رابطه بین شخص و اعمال را پیشنهاد کرده‌اند. آن‌ها از «آزادی اساسی» عمیق‌تر و متفاوت از آزادی انتخاب صحبت می‌کنند که برای درک و ارزیابی درست اعمال باید مورد توجه قرار گیرد» (John Paul II, 1993, n. 65). در واقع، این افراد محل تعیین سرنوشت خود را از انتخاب‌های آزاد به یک گزینه اساسی تغییر می‌دهند که به موجب آن فرد به طور کلی خود موقعیت روح و کمال خویش را تعیین می‌کند (Cf. John Paul II, 1993, n. 65)؛ بنابراین، «ارزیابی درست اخلاقی از فرد» به‌جای انتخاب‌های عمدی برای انجام اقدامات خاص، برای مثال، سقط جنین یا انجام یک کار خوب مبتنی بر گزینه اساسی او است (John Paul II, 1993, n. 65).

پاپ بر شکل دوم از گزینه اساسی اشکالاتی را وارد می‌کند:

۱- گزینه اساسی قائل به عدم تأثیر گناه در کمال و رابطه بین فرد با خدا است. کارل رهنر در این نظریه معتقد به عدم تأثیر گناه بر رابطه انسان با خدا است. از نظر پاپ، گناه نافرمانی از خدا و قانون او و هنجار اخلاقی‌ای است که خداوند در وجود انسان حک کرده است. گناه باعث گسست از خدا و طرد او می‌شود (John Paul II, 1984, n. 14). گناه در واقع نافرمانی از خالق است و به نوعی خودکشی است؛ زیرا انسان به وسیله گناه از تسلیم شدن در برابر خداوند پرهیز می‌کند که باعث به هم خوردن تعادل درونی او و حتی باعث به هم خوردن روابط انسان با جهان و دیگران می‌شود (John Paul II, 1984, n. 15). در واقع، نخستین و مهم‌ترین عواقب گناه بر خود گناهکار است؛ یعنی رابطه او با خدا از طریق تضعیف ذهن و اراده شخص گناهکار خراب می‌شود (John Paul II, 1984, n. 16)؛ بنابراین، نخستین اشکال پاپ بر این نظریه در تأثیر گناه بر انسان و رابطه انسان با خدا مطرح است.

۲- نادیده گرفتن اختیار و جدایی کمال از اعمال نظریه گزینه اساسی به معنای دوم موقعیت انسان در پیشگاه خداوند - کمال و سعادت - را در سطحی پیش از عمل و حتی پیش از آگاهی می‌داند؛ به این معنا که قائل به آزادی اساسی است نه صرفاً انتخاب آزاد. به دیگر سخن، انسان یک گزینه بنیادی و انتخاب اساسی و رویکرد اصلی را در اخلاق نسبت به خداوند متعال برمی‌گزیند. پاپ این سخن را نمی‌پذیرد و معتقد است درست است که در ریشه‌های کتاب مقدسی سخن از آزادی اساسی به میان آمده است که آزادی را در سطحی خاص در پیشگاه خدا درگیر می‌کند (John Paul II, 1984, n. 65)، اما نمی‌پذیرد که این آزادی اساسی فراآگاهی باشد، بلکه آن را تحت اشراف آگاهی و اختیار انسان و عقل را در پذیرش این گزینه سهیم می‌داند (John Paul II, 1984, n. 66). اشکال پاپ بر این نظریه نادیده گرفتن آگاهی و اختیار و جدایی کمال از اعمال است. پاپ عقل را عاملی برای تأثیر اختیار

انسان بر گزینه اساسی و کمال می‌داند که در ادامه آن را بررسی خواهیم کرد.

۳- مسئولیت اخلاقی

قابل بودن به آزادی اساسی و انتخاب پیشاآگاهی و پیش از عمل لازمه‌ای دارد و آن اینکه رفتارهای گاه و بیگاه غیرمتناسب با این انتخاب علاوه بر اینکه در سعادت انسان تأثیر ندارند، باعث می‌شوند هر فردی بار مسئولیت اقدامات اخلاقی خویش را به عهده نگیرد. همچنین، باعث کاهش تعهدات اخلاقی انسان می‌شوند.

۴- نسبی‌گرایی در اخلاق

پاپ معتقد است «شان انسانی انسان ایجاب می‌کند از طریق انتخاب آگاهانه و آزادانه، با انگیزه شخصی از درون و نه از طریق انگیزه‌های کور درونی یا صرفاً فشار بیرونی، عمل کند.» (Paul VI, 1965, s. 17).

در صورتی که اگر سعادت انسان بر اساس گزینه اساسی و انتخاب فراآگاهی و پیش از عمل باشد، رابطه میان فعل اخلاقی و سعادت که معیار اخلاقی است از بین می‌رود یا دست‌کم دچار تضعیف معیارهای اخلاقی می‌شود؛ در نتیجه، سعادت فاقد مبنای خاصی نسبت به اعمال خواهد شد و این امر نسبی‌گرایی در اخلاق را منجر خواهد شد.

۵- ازخودیگانگی و مخالفت با کرامت انسان
از نظر پاپ، آزادی انسان و قانون خدا به معنای اطاعت آزادانه انسان از خدا و خیرخواهی کاملاً بلاعوض خداوند نسبت به انسان است؛ از این رو، اطاعت از خدا به صورت فراآگاهی چیزی جز نوعی ازخودیگانگی نخواهد بود که مخالف با حکمت الهی و کرامت انسان است (John Paul II, 1993, n. 41).

۶- ناهماهنگی با آموزه‌های بنیادین

گزینه اساسی می‌تواند باعث نادیده گرفته شدن آموزه‌های بنیادین شود و نوعی آزادی فردی را به بار آورد که با اصول دینی در تضاد باشد. اگر سعادت انسان منوط به افعال اختیاری متأثر از آموزه‌های بنیادین نباشد، در این

صورت، ممکن است افراد اعمالی را انجام دهند که با آموزه‌های بنیادین هم‌سو نباشند؛ اما در عین حال به کمال و سعادت برسند.

۷- کمال انسان

پاپ باور داشت کمال انسانی فقط در پایبندی به تعهدات بنیادی محقق می‌شود. او نقد می‌کند که شکل دوم ممکن است افراد را از جست‌وجوی کمال و تعالی دور کند. در واقع، از طریق اعمال است که انسان به عنوان انسان به کمال می‌رسد؛ انسان به عنوان کسی که فراخوانده شده است تا به میل خود خالق خود را بجوید و آزادانه با تمسک به او به کمال کامل دست یابد (Cf. Paul VI, 1965, s. 17)؛ در حالی که گزینه اساسی نوع دوم انسان را تشویق می‌کند تا انتخاب‌هایی کند که با ارزش‌های بنیادی‌اش هم‌خوانی ندارد.

پاپ گزینه اساسی شکل دوم را رد می‌کند. حال، رهیافت ایشان نسبت به گزینه اساسی را بررسی می‌کنیم.

۳-۳- تبیین رهیافت پاپ در مسئله گزینه اساسی

پاپ ژان پل دوم معتقد است در اخلاق یک انتخاب اصلی و اساسی وجود دارد و سایر کنش‌های اخلاقی انسان در پرتو آن انتخاب اساسی هستند (John Paul II, 1993, n. 65). ایشان معتقد است اهمیت ویژه یک انتخاب اساسی که زندگی اخلاقی را واجد شرایط و اراده انسان را در سطح خاص با خداوند درگیر می‌کند، در کتاب مقدس ریشه دارد (John Paul II, 1993, n. 65).

مبنای پاپ در انتخاب گزینه اساسی به عنوان تعهد عبارت‌اند از:

۱- پیروی از مسیح

به نظر می‌رسد مبنای نظر پاپ در این زمینه مستند به فرمایش حضرت عیسی (ع) است که به مرد جوان می‌فرماید: «اگر می‌خواهی کامل باشی... پس بیا از من پیروی کن» (متی، ۱۹: ۲۱). دو مطلب از این سخن به

دست می‌آید؛ نخست اینکه عیسی سخن از کمال را مطرح می‌کند؛ یعنی اگر بناست در زندگی اخلاقی خویش کامل بشوی باید دنبال ایشان بروی. نسخه‌ای که عیسی (ع) در اینجا برای جوان ثروتمند می‌پیچد از سنخ بیان عمل به احکام شریعت نیست؛ زیرا پیش‌تر حضرت به ایشان توصیه کرده بود که احکام را نگاه دارد و جوان پاسخ داده بود که انجام داده است (متی، ۱۹: ۱۷). در واقع، از نظر پاپ اخلاق عهد جدید در چارچوب پاسخ به این دعوت و پیروی از آن تعریف شده است (John Paul II, 1993, n. 66). وقتی عیسی به مرد جوان می‌گوید: «پس بیا از من پیروی کن» (متی، ۱۹: ۲۱)، منظور این است که هر که می‌خواهد کامل بشود باید با یک تصمیم و انتخاب خاص به این فراخوان پاسخ دهد. همچنین، ماهیت خاص تصمیم به پیروی از عیسی در سخنان ایشان بیان شده است: «هر کس جان خود را نجات دهد آن را از دست خواهد داد و هر که جان خود را به خاطر من و انجیل از دست بدهد آن را نجات خواهد داد» (مرقس، ۸: ۳۵)؛ بنابراین، دعوت عیسی به «بیا، دنبال من» می‌تواند به عنوان گزینه اساسی در زندگی اخلاقی توصیف شود (John Paul II, 1993, n. 66).

۲- مسئولیت اخلاقی

پاپ ژان پل دوم باور دارد هر انسان باید با انتخاب‌های خود زندگی‌اش را شکل دهد و این انتخاب‌ها باید بر اساس آگاهی، آزادی و تعهد به خداوند باشند. او تأکید دارد مسئولیت اخلاقی فقط به رعایت احکام شریعت محدود نمی‌شود، بلکه نیازمند یک انتخاب عمیق و بنیادین است که زندگی اخلاقی فرد را واجد معنا کند.

۱-۲ نقش انتخاب آگاهانه در مسئولیت اخلاقی

پاپ بر اهمیت آگاهی و اختیار انسان در پذیرش مسئولیت اخلاقی تأکید دارد. او این مفهوم را با استناد به شورای دوم واتیکانی توضیح می‌دهد: «شأن انسانی ایجاب می‌کند که انسان از طریق انتخاب آگاهانه و آزادانه، با انگیزه شخصی از درون و نه از طریق انگیزه‌های کور

درونی یا صرفاً فشار بیرونی، عمل کند» (Second Vatican, 1965, n. 17)؛ این بدان معناست که انسان باید با شناخت کامل از پیامدهای اعمال خود تصمیم بگیرد و این تصمیم‌ها باید بر اساس یک تعهد اساسی نسبت به خداوند باشند. چنین انتخاب‌هایی نه فقط زندگی فردی انسان، بلکه رابطه او با خداوند را نیز شکل می‌دهند.

۲-۲ پیوند مسئولیت اخلاقی با گزینه اساسی

پاپ ژان پل دوم معتقد است مسئولیت اخلاقی انسان مستلزم اتخاذ یک گزینه اساسی است که زندگی اخلاقی او را جهت‌دهی کند. او این مفهوم را با استناد به کتاب مقدس توضیح می‌دهد. وقتی عیسی مسیح به مرد جوان ثروتمند گفت: «اگر می‌خواهی کامل باشی... پس بیا از من پیروی کن» (متی، ۱۹: ۲۱)، نشان داد کمال اخلاقی فقط از طریق یک تصمیم آگاهانه برای پیروی از مسیح ممکن است. این تصمیم فراتر از رعایت صرف احکام شریعت است؛ زیرا مرد جوان پیش‌تر اعلام کرده بود احکام شریعت را رعایت کرده است (متی، ۱۹: ۱۷)؛ بنابراین، از نظر پاپ، دعوت عیسی به «پیروی از من» نشان‌دهنده ضرورت اتخاذ یک گزینه اساسی برای رسیدن به کمال است.

۳- تحقق کمال از طریق پایبندی به تعهدات بنیادین

پاپ اعتقاد دارد کمال انسانی فقط از طریق پیروی از عیسی مسیح و رعایت تعهدات اخلاقی امکان‌پذیر است: «اگر می‌خواهی کامل باشی، پس بیا از من پیروی کن» (متی، ۱۹: ۲۱). این دعوت نشان‌دهنده این است که برای رسیدن به کمال، فرد باید تصمیم بگیرد که از عیسی پیروی کند و این انتخاب نیازمند یک تصمیم آگاهانه و خاص است. پاپ معتقد است برای رسیدن به کمال، انسان باید به تعهدات بنیادین خود پایبند باشد (John Paul II, 1993, n. 65). این تعهدات شامل عمل به احکام الهی و تلاش برای نزدیک شدن به خداوند هستند. پاپ تأکید دارد فقط با پایبندی به این تعهدات، انسان می‌تواند کمال خود را تحقق بخشد. او همچنین اشاره می‌کند که

«دستیابی به چنین کمالی به معنای ساختن شخص آن کمال است» (John Paul II, 1993, n. 65).

حال که موضع پاپ در این رابطه مشخص شد، لازم است تا به اشکالات گزینه اساسی نوع دوم پاسخ دهد. نظریه گزینه اساسی به معنای دوم دارای یک ادعا و دست‌کم یک لازمه است. ادعا بر این است که «در حالت فیض بودن ما» مورد تردید است، پس یک گزینه اساسی فراتر از عمل آگاهانه ما باید وجود داشته باشد. لازمه این ادعا این است که گناهان قادر به تغییر گزینه اساسی انسان نیستند.

پاپ در دریافت خود نسبت به گزینه اساسی باید بتواند بر اساس مبانی خویش ادعای نظریه گزینه اساسی را رمزگشایی کند و به لازمه بیان‌شده پاسخی درخور دهد؛ از این رو، در ادامه دریافت پاپ در سه مورد زیر بررسی خواهد شد: نخست اینکه نقش اختیار و آگاهی از چه طریقی در گزینه اساسی قابل توجیه است؟ دوم اینکه لازمه نظریه گزینه اساسی جدایی کمال از مقوله گناه است. پاپ چه دریافتی را نسبت به این مسأله خواهد داشت؟ سوم اینکه تردید در بقای در حالت فیض را چگونه پاسخ می‌دهد؟

۳-۳-۱- نقش اختیار و آگاهی در انتخاب اساسی از نظر پاپ

پاپ معتقد است در کتاب مقدس سخن از آزادی اساسی به میان آمده است که آزادی را در سطحی خاص در پیشگاه خدا درگیر می‌کند (John Paul II, 1993, n. 65)، اما نمی‌پذیرد که این آزادی اساسی فراآگاهی باشد، بلکه آن را تحت اشراف آگاهی و اختیار انسان و عقل را در پذیرش این گزینه سهیم می‌داند (John Paul II, 1993, n. 66). پاپ عقل را عاملی برای تأثیر اختیار انسان بر گزینه اساسی و کمال می‌داند که در ادامه آن را بررسی می‌کنیم.

از نظر پاپ، عمل اخلاقی در رابطه آزادی انسان با خیر اصیل تعریف می‌شود. این خیر به عنوان قانون فراگیر با حکمت الهی که هر موجودی را به سوی غایت خود

می‌خواند استوار شده است. این قانون ابدی هم به وسیله عقل طبیعی انسانی شناخته می‌شود (از این رو، قانون طبیعی است) و هم به شکل یکپارچه و کامل توسط مکاشفه فراطبیعی خدا (از این رو، آن را قانون الهی می‌نامند) (John Paul II, 1993, n. 72). پس خیر اصیل یا همان غایت که خداوند متعال است به عنوان قانون عقلی و قانون الهی درک می‌شود. پاپ ایمان و عقل را دو وسیله برای صعود به سوی حقیقت می‌داند (John Paul II, 1993, Notes). عقل انسان توانایی درک لزوم انجام اعمال متناسب با خیر اصیل را به شکل کلی دارد، هرچند مصداق آن خیر اصیل و خود اعمال را نتواند درک کند؛ از این رو، می‌بینم خدا - خیر برتری که انسان در او سعادت کامل خود را می‌یابد - در اولین پرسش که در گفت‌وگوی مرد جوان با عیسی، «چه کار خوبی باید انجام دهم تا زندگی جاودانی داشته باشم؟» (متی، ۱۹: ۱۶) مطرح می‌شود، بلافاصله ارتباط اساسی میان ارزش‌های اخلاقی یک عمل و غایت نهایی انسان را آشکار می‌کند. انجام اعمال نیک به فرمان کسی که «تنها خوب است» شرط ضروری و راه رسیدن به برکت ابدی است (اگر می‌خواهی وارد زندگی شوی اوامر را حفظ کن) (متی، ۱۹: ۱۷). پاسخ عیسی و اشاره او به احکام نیز روشن می‌کند رسیدن به آن هدف با احترام به قوانین الهی است که خیر انسان را حفظ می‌کند و فقط عمل مطابق خیر می‌تولند راهی باشد که به زندگی منتهی شود (John Paul II, 1993, n. 72).

بنابراین، از نظر پاپ یک انتخاب اساسی برای رسیدن به کمال لازم است؛ انتخابی که رشته اعمال اخلاقی خاصی را متناسب با خیر برین و کمال نهایی می‌طلبد که ضرورت تناسب میان عمل و غایت نهایی هم به شکل قانون الهی و از طریق مکاشفه قابل درک است و هم از طریق قانون طبیعی و عقل. عقل با درک ضرورت تناسب یادشده انسان را به جست‌وجوی راهی برای انجام این اعمال وامی‌دارد (رک. متی، ۱۹: ۱۶). در اینجا است که قانون الهی و مکاشفه به همداد انسان می‌آید و بیان می‌کند از طریق حفظ احکام

می‌توان تناسبی میان عمل و غایت و خیر نهایی برقرار کرد و آنچه مرد جوان به طور حقیقی بر اساس قانون طبیعی و عقل درک می‌کند در نهایت توسط خود عیسی در این دعوت آشکار خواهد شد: «بیا، مرا دنبال کن» (متی، ۱۹: ۲۱) (John Paul II, 1993, n. 11).

۲- رابطه گزینه اساسی و گناه از نظر پاپ

اکنون به پرسش بنیادین کارل رهنر و بررسی آن از نظر پاپ در رابطه با گناه و گزینه اساسی رسیدگی می‌کنیم. این احتمال وجود دارد که با گناه از حلت فیض خارج شده باشیم. در این صورت، «معلوم نیست در حالت فیض باشیم، پس معلوم نیست از آن خارج نشده باشیم»؛ بنابراین، باید یک گزینه اساسی در خارج از آگاهی وجود داشته باشد (Cf. Rahner, 1967, 3, p. 108).

در فرضی که انسان احکام را عمل و از مسیح پیروی کند، کمال اخلاقی برای او قابل حصول است. پرسش این است که در فرضی که انسان به طور کلی رویکرد پیروی از مسیح را در زندگی خویش داشته باشد اما فرض اول که حفظ احکام است را در مواردی نقض کند و مرتکب گناه یا عمل غیراخلاقی شود، در این صورت، کمال و تعالی برای این شخص بر اساس نظریه گزینه اساسی از نظر پاپ چگونه قابل حصول خواهد بود؟

پیش‌تر گفته شد از نظر پاپ گناه نافرمانی از خدا و قانون او و هنجار اخلاقی‌ای است که خداوند در وجود انسان حک کرده است (John Paul II, 1984, n. 14). در اثر گناه، رابطه انسان با خدا از طریق تضعیف ذهن و اراده شخص گناهکار خراب می‌شود (John Paul II, 1984, n. 16).

البته باید در تأثیر بر گزینه اساسی میان دو نوع گناه مرگبار و صغیره فرق قائل شد. از نگاه پاپ، گناهان مرگبار عبارت‌اند از: انواع شهوات، پرستش خدایان دروغین (John Paul II, 1984, n. 17) و به طور کلی، هر گناهی که به مرگ معنوی و از دست دادن زندگی واقعی یا حیات ابدی یعنی، شناخت پدر و پسر و ارتباط و صمیمیت با آن‌هاست، منجر می‌شود. ملاک در این گناهان امتناع از

خدا و رد ایمان است که بیش از هر چیز در ارتداد و بت‌پرستی دیده می‌شود (John Paul II, 1984, n. 17). لجاجت نیز ملاک دیگری برای مرگ معنوی است که در کفر به روح القدس وجود دارد. در این گونه گناه، شخص از عشق پدر امتناع می‌ورزد. بر این اساس، رد خدا، رد لطف او و در نتیجه، مخالفت با اصل نجات، باعث می‌شود انسان داوطلبانه راه استغاثه را برای خود مسدود می‌کند (John Paul II, 1984, n. 17).

از نگاه پاپ، گناهان مرگبار که باعث مرگ معنوی انسان می‌شوند بخشودنی نیستند و باعث گسست رابطه میان انسان و خدا می‌شوند و در تغییر گزینه اساسی تأثیرگذار هستند؛ اما گناهایی که ملاک‌های امتناع از خدا و رد ایمان یا کفر به روح القدس را نداشته باشند صغیره خوانده می‌شوند، به ویژه آن‌هایی که از روی جهل و نادانی مرتکب شده‌اند، این گناهان به برکت قربانی بخشیده می‌شوند (John Paul II, 1984, n. 17)؛ زیرا هرچند این گناهان نیز باعث بی‌نظمی در درون و برون انسان و رابطه او با خدا می‌شوند، این بی‌نظمی در حد ایجاد جدایی از خدا نیست. به همین دلیل، گناه کفرآمیز فیض تقدیس را سلب نمی‌کند (John Paul II, 1984, n. 17)؛ برخلاف گناه مرگبار که باعث می‌شود تا انفصال از خداوند که غایت غایی انسان است پیش رود (John Paul II, 1984, n. 17).

پاپ معتقد است آزادی تنها انتخاب این یا آن عمل خاص نیست. همچنین، در درون این انتخاب تصمیمی درباره خود و تنظیم زندگی خود برای مخالفت با خیر، به نفع یا علیه حقیقت، و در نهایت به نفع یا علیه خدا وجود دارد (John Paul II, 1993, n. 65). در این صورت، اعمال جزئی انسان - مثلاً گناهان - تصمیم‌های موردی و جزئی هستند که در مخالفت با خدا و خیر و علیه حقیقت گرفته می‌شوند. این انتخاب‌ها کمال انسان را که از نظر پاپ باید توسط خود انسان ساخته شود (John Paul II, 1993, n. 39)، تشکیل خواهند داد؛ از این رو، انسان با تصمیم به انجام گناه مرگبار یا انجام کار خیر، کمال

خویش را می‌سازد. در این صورت، گزینه اساسی فرد نیز با انتخاب گناه فانی دچار تغییر می‌شود.

۳- پاسخ به تردید در بقای در حال فیض

در پاسخ به اشکال رهنر در تردید کردن باقی ماندن در حالت فیض یا عدم آن، باید گفت همه مسیحیان به وسیله ایمان به عیسی از گناهان پاک می‌شوند (رومان، ۳: ۲۲) و آمرزیدگی آن‌ها از فیض خدا نشئت می‌گیرد. فیض عبارت است از لطف، یعنی کمکی رایگان که خدا بدون آنکه سزاوار آن باشیم به ما عطا می‌کند تا به عدالتش به اینکه فرزندان خدا، شریکان سرشت الهی و زندگی ابدی شویم، پاسخ گفته شود (رک. یوحنا، ۱: ۱۲-۱۸؛ ۱۷: ۳؛ رومیان، ۸: ۱۲-۱۷؛ دوم پطرس، ۱: ۳-۴). انسان با ایمان به مسیح و انجام غسل تعمید در فیض قرار می‌گیرد (رک. رومیان، ۳: ۲۱-۲۶)؛ بنابراین، در مرحله اولیه بعد از ایمان، همه مسیحیان از فیض برخوردار هستند. در رابطه با ماندن یا خارج شدن از فیض که مورد تردید رهنر است، پاپ معتقد است رابطه بین آزادی انسان و قانون خدا عمیقاً در قلب شخص در وجدان اخلاقی او وجود دارد؛ همان‌طور که شورای واتیکانی دوم بیان کرد: «انسان در اعماق وجدان خود قانونی را تشخیص می‌دهد که بر خود تحمیل نمی‌کند اما او را به اطاعت وامی‌دارد و همیشه او را به محبت خیر و دوری از بدی فرا می‌خواند. صدای وجدان می‌تواند در صورت لزوم، با قلب او به طور مشخص‌تر صحبت کند که این را انجام دهد و از آن کار اجتناب کند زیرا انسان در قلب خود قانونی دارد که توسط خدا نوشته شده است» (Paul VI, 1965, s. 16).

از نظر پاپ، به وسیله وجدان و توجه به آن می‌توان علم به «بودن در حالت فیض یا عدم آن» را پیدا کرد. وجدان همیشه انسان را به محبت خیر و دوری از بدی فرا می‌خواند. در اعماق وجود انسان قانونی وجود دارد که نیکی و بدی را به انسان تحمیل نمی‌کند اما انسان را به اطاعت از آن وامی‌دارد (John Paul II, 1993, n. 54). صدای وجدان می‌تواند در صورت لزوم با قلب انسان به طور خاص صحبت کند که «این کار را انجام دهید و از آن

کار اجتناب کنید» (John Paul II, 1993, n. 54) و از این طریق، الزام درونی نسبت به انجام کار نیک و ترک عمل بد برای انسان ایجاد کند. وجه الزام حکم وجدان مربوط به این است که انسان در قلب خود قانونی دارد که توسط خدا نوشته شده است (John Paul II, 1993, n. 54) و از آنجا که صدای وجدان صدای خداوند و از طرف خداست، در واقع، الزام وجدان از اقتدار خداوند سرچشمه می‌گیرد (John Paul II, 1993, n. 58)؛ از این رو، التزام به آن ضروری است. از نظر پولس، به وسیله وجدان انسان می‌تواند جایگاه روح و کیفیت اخلاقی خود را هم در اعمال بیرونی و هم در نیت‌ها و انگیزه‌های پنهان و آشکار خود تشخیص دهد (Marian, 2017, p. 4). کلیسای کاتولیک نیز معتقد است حقیقت درباره خیر اخلاقی عملاً و واقعاً به واسطه داوری وجدان سنجیده و شناخته می‌شود (راتزینگر، ۱۳۹۳، ۴۹۳)؛ بنابراین، با مراجعه به وجدان می‌توان به کیفیت اخلاقی و ارتکاب یا عدم ارتکاب گناه فانی یقین پیدا کرد. طبق آنچه پیش‌تر گفته شد، از نظر پاپ، انسان با ارتکاب گناه فانی از حالت فیض خارج می‌شود. معاینه وجدان و پی بردن به ارتکاب یا عدم ارتکاب گناه فانی در صورت عدم توبه باعث می‌شود انسان یقین به خروج یا عدم خروج از حالت فیض پیدا کند. پاپ به این وسیله مقدمه اول نظریه گزینه اساسی را ابطال می‌کند؛ یعنی یقین به حالت فیض یا عدم آن برای ما امکان‌پذیر است؛ از این رو، با ابطال مقدم، تالی نیز باطل و اساس استدلال گزینه اساسی رد می‌شود.

بنابراین، گزینه اساسی یک ادعا دارد و یک لازمه؛ ادعا این است که از آنجا که یقین به بقای در فیض نداریم، پس یک گزینه اساسی وجود دارد و لازمه این نظریه جداسازی ساحت کمال انسان و موقعیت روح او در نزد خدا از گناهان انسان است. پاپ ژان پل دوم استدلال بر گزینه اساسی را با ابطال مقدمه اول آن رد کرد. همچنین، در رابطه با لازمه این نظریه قائل به تأثیر گناهان فانی در تغییر گزینه اساسی شد.

۴- بررسی و نقد ره‌یافت پاپ

به نظر می‌رسد نظریه‌ی گزینه‌ی اساسی، همان‌طور که ره‌نر در اشکال خویش مطرح می‌کند، متأثر از آموزه‌ی فیض است. بقا یا عدم بقا در آن و از طرف دیگر، قتل بودن به اختیار پاپ را ملزم به پذیرش اصل نظریه می‌کند. ایشان اصل رویکرد اساسی را در اخلاق با محوریت مسیح می‌پذیرد. ره‌یافت پاپ نسبت به گزینه‌ی اساسی پذیرش نوع اول یعنی تعهد است. دلایل ایشان عبارت‌اند از: تأکید بر پیروی از مسیح، مسئولیت اخلاقی، تحقق کمال از طریق پابندی به تعهدات بنیادین و تأثیر عقل و اختیار در انتخاب‌های اساسی. او با پذیرش تأثیر اختیار و عقل بر انتخاب از ادعای مرکزی نظریه‌ی گزینه‌ی اساسی نوع دوم که انتخاب آزاد است دور می‌شود و در مدار آزادی انتخاب و گزینه‌ی اساسی به معنای تعهد قرار می‌گیرد. پاپ با رد ادعا و لازمه‌ی گزینه‌ی اساسی به معنای نوع دوم، آن را ابطال و اشکالاتی متعدد بر این رویکرد وارد می‌کند. پاپ با پذیرش اصل گزینه‌ی اساسی و انتخاب نوع اول - تعهد - باز هم باید به سه اشکال واردشده بر اصل گزینه‌ی اساسی پاسخ می‌داد. در حالی که مدعای گزینه‌ی اساسی عدم تأثیر گناه بر رابطه‌ی بنیادین انسان با خداست، پاپ معتقد است گناهان مرگبار این رابطه را از بین می‌برند؛ برخلاف گناهان صغیره که در حد از بین بردن این رابطه نیستند. پاپ اذعان می‌کند قانون اخلاقی خداوند که خیر اصیل و میل به آن است به عنوان قانون لبدی خداوند هم با وحی و هم با عقل - در درون انسان حک شده - قابل دسترسی است. همچنین، علم به بقای در حلت فیض را از طریق مراجعه به قضاوت‌های وجدان ممکن می‌داند؛ به این ترتیب، پاپ به سه چالش پیش گفته در زمینه‌ی نقش اختیار و آگاهی در گزینه‌ی اساسی و تأثیر گناه فانی در تغییر گزینه‌ی اساسی و در نتیجه، در کمال انسان و تردید در بقای در حالت فیض بر اساس رویکرد خود پاسخ می‌دهد.

در بررسی رمیافت پاپ، اشکالاتی بر این رویکرد وجود دارند که آن‌ها را بیان می‌کنیم.

۱- نادیده گرفتن آثار گناه

گفته شد، از نظر پاپ، گزینه‌ی اساسی از مقوله‌ی تعهد است. منطقاً این اشکال قابل طرح است که انتخاب اساسی تعهدی فراتر از یک عمل جزئی است. در این صورت، گناه به شکل جزئی نمی‌تواند این گزینه را تغییر دهد. همچنین، این اشکال وجود دارد که اگر گزینه‌ی اساسی از نظر پاپ یک رویکرد کلی در زندگی اخلاقی با محوریت دعوت مسیح و لیبک گفتن به ایشان است و این امر کلی با موارد جزئی مانند گناه هرچند کبیره باشد، نقض رویکرد متعهدانه‌ی شخص نسبت به گزینه‌ی اساسی نیست. به تعبیر دیگر، انسان با گزینه‌ی اساسی تعهد زندگی همراه با عشق به خداوند را به شکل یک رویکرد کلی انتخاب می‌کند. در این صورت، برای مثال گفتن یک دروغ، هرچند از نظر کلیسای کاتولیک گناه کبیره باشد، نمی‌تواند تعهد انسان را نسبت به عشق به خداوند از بین ببرد و در واقع، دروغ به عنوان رد خدا یا انکار او یا «نه در برابر خداوند» شناخته نمی‌شود؛ بنابراین، گناه حتی کبیره نقض تعهد محسوب نمی‌شود.

۲- پاپ در گناه کبیره لجاجت یا رد خداوند را ملاک قرار می‌دهد. هرچند به صورت موردی ممکن است برخی از گناهان دارای مؤلف آگاهی یا لجاجت باشند، درصد جالب توجهی از گناهان به شکل اساسی فاقد این دو عنصر هستند. از این نظر، به نظر می‌رسد قائل شدن به گزینه‌ی اساسی به مثابه‌ی تعهد آثار بسیاری از گناهان را نادیده تلقی می‌کند.

۳- بی‌ثمر بودن این نظریه

اگر نظریه‌ی گزینه‌ی اساسی به شکل دوم را بپذیریم، در این صورت، از آنجا که فراتر از آگاهی است، فاقد معنا و توجیه خواهد بود. همچنین، اگر «گزینه‌ی اساسی» به منزله‌ی تعهد در نظر گرفته شود، اثر آن با ارتکاب گناهان کبیره از بین خواهد رفت. از آنجا که گناهان، چه در محدوده‌ی این گزینه باشند چه نباشند، بر کمال انسان تأثیر منفی می‌گذارند و حتی گناهان غیرمهلک نیز تعهد ناشی از این

۷- مسئولیت اخلاقی

قائل شدن به گزینه اساسی و آزادی پیش از عمل مسئولیت اخلاقی را از دوش فاعل آن برمی‌دارد؛ به این معنا که اگر کمال و موقعیت روح انسان، فارغ از گناهای که انجام می‌دهد از پیش به وسیله یک انتخاب اساسی تعیین شده باشد، در این صورت، مسئولیت اخلاقی گناهای که شخص مرتکب شده است بر دوش او نخواهد بود. همین اشکال ممکن است به گونه‌ای دیگر بر ره یافت پاپ وارد شود. پاپ گزینه اساسی را به شکل تعهد می‌پذیرد؛ اما باید توجه داشت که از نظر کلیسای کاتولیک و به استناد کتاب مقدس، خداوند پیش از خلقت جهان، برخی از انسان‌ها را برای نجات برگزیده است و این انتخاب نه به خاطر شایستگی انسان‌ها، بلکه به خاطر فیض و محبت خداوند است (رک؛ افسسیان، ۴: ۱؛ رومیان، ۸ و ۹). برای مثال، وقتی خداوند به موسی دستور می‌دهد قوم اسرائیل را آزاد کند، خداوند می‌فرماید دل فرعون را سخت می‌کند تا او نتواند قوم را رها کند (خروج، ۴: ۲۱؛ خروج، ۷: ۳). این عمل نشان می‌دهد فرعون تحت تأثیر اراده خداوند این کار را کرده است و اگر هم می‌خواست نمی‌توانست کار دیگری انجام دهد؛ از این رو، این پرسش پیش می‌آید که چگونه او مسئول کار خود است در صورتی که خداوند دل او را سخت کرده است. در مورد از پیش تعیین‌شدگی برای نجات نیز همین مطلب صادق است؛ بنابراین، کمال و نجات انسان از پیش تعیین شده است. در این صورت، از پیش تعیین‌شدگی سعادت و کمال با اینکه انسان مسئولیت اخلاقی کارهای خویش را به عهده بگیرد قابل جمع نیست.

۸- عدم توجه به آگاهی و اختیار

پاپ بر تأثیر عقل و آگاهی در انتخاب‌های اخلاقی تأکید دارد. پذیرش گزینه اساسی به عنوان تعهد می‌تواند به معنای نادیده گرفتن آگاهی و عقل در انتخاب‌ها تلقی شود؛ زیرا اگر انتخاب صرفاً بر اساس تعهد کلی باشد، ممکن است افراد تصمیم‌های غیرآگاهانه و غیرمسئولانه

گزینه را نقض نمی‌کنند، وجود یا عدم آن تأثیری بر کمال معنوی انسان نخواهد داشت. به عبارت دیگر، با توجه به اینکه گناه به طور کلی کمال را تحت تأثیر قرار می‌دهد، اساساً وجود «گزینه اساسی» یا عدم آن تغییری در این واقعیت ایجاد نمی‌کند و فایده‌ای برای کمال انسان ندارد؛ بنابراین، اساس نظریه گزینه اساسی، چه به معنای تعهد یا غیر آن، ثمره‌ای در کمال انسان نخواهد داشت.

۴- کلی با وصف کلی بودن در خارج وجود ندارد، بلکه به شکل جزئی در خارج خواهد بود (مطهری، ۱۳۹۷، ص. ۵۷)؛ از این رو، اگر گزینه اساسی مفهومی کلی باشد محدود به ذهن خواهد بود و تحقق و وجود آن در خارج الزامی نیست. انتخاب اساسی از نظر مدعیان این نظریه به صورت کلی در نظر گرفته شده است نه کل و جزء، در حالی که اگر این چنین باشد، گزینه اساسی صرفاً مفهومی ذهنی خواهد بود و ملازمه عمل و جزء با کل پیش نخواهد آمد؛ از این رو، طاعت و معصیت در تحقق آن تأثیر نخواهد گذاشت.

۵- نقد بر مسأله وجدان

پولس وجدان را به عنوان داور خطا ناپذیر نمی‌پذیرد: «اگرچه وجدانم راحت است اما این را نیز دلیل کافی نمی‌دانم...» (اول قرنتیان، ۴: ۴)، بلکه آن را به عنوان یک قوه بسیار حساس روح انسانی می‌داند که باید آن را تغذیه و توسعه داد؛ از این رو، تصمیم وجدان نباید به عنوان «خودکفا، مطلق و قطعی» در نظر گرفته شود (Marian, 2017, p. 4)؛ بنابراین، وجدان به عنوان معیار مطلق قابل قبول نیست.

پاپ در پاسخ به این پرسش که آیا می‌توان از طریق مراجعه به وجدان به حلت فیض یقین پیدا کرد، استدلالی ارائه می‌دهد که ناکافی است؛ زیرا قضاوت‌های وجدان مطلق و قطعی نیستند و نمی‌توانند مبنایی قابل اعتماد برای ارزیابی وضعیت روحی فرد باشند؛ بنابراین، پاسخ پاپ به توانایی یقین پیدا کردن به بودن یا نبودن در حلت فیض به وسیله مراجعه به وجدان، ناتمام خواهد بود؛ در نتیجه، پاپ نتوانسته است مقدمه استدلال رهبر را به شکل منطقی رد کند.

بگیرند. برای مثال، وقتی عیسی و شاگردانش در روز سبت از میان مزارع عبور کردند و شاگردان برای برطرف کردن گرسنگی خوشه‌های گندم را چیدند، فریسیان که به رعایت دقیق قوانین سبت متعهد بودند این اقدام را نقض قانون سبت می‌دانستند و اعتراض کردند؛ اما عیسی به آن‌ها پاسخ داد: «رحمت بر قربانی ترجیح دارد» و یادآور شد که هدف از قوانین خدمت به انسان است، نه اینکه انسان در خدمت قوانین باشد. (رک. متی ۱۲:۹-۱۰). این مثال نشان می‌دهد تعهد صرف به یک اصل اخلاقی (مانند رعایت قانون سبت) ممکن است به عدم توجه به عقل و آگاهی منجر شود؛ از این رو، پاپ در رابطه با تعهد به اصول اخلاقی بیان می‌کند: «هر فردی باید تعهدی عمیق به اصول اخلاقی مسیحی داشته باشد و در انتخاب‌های خود مسئولانه عمل کند» (John Paul II, 1995, s. 25). این بیان نشان می‌دهد علاوه بر تعهد به اصول اخلاقی باید نسبت به آن عمل مسئولیت داشته باشیم و این خود نشانگر آن است که اگر افراد صرفاً به تعهدات خود پایبند باشند اما از آگاهی نسبت به پیامدهای انتخاب خود غافل باشند، ممکن است به مسئولیت‌ناپذیری در قبال اعمال خویش مبتلا شوند.

۹- انعطاف ناپذیری

تعهد به گزینه اساسی ممکن است باعث شود فرد نتواند در شرایط خاص انعطاف‌پذیر باشد. اگر فرد فقط بر اساس یک تعهد کلی عمل کند، ممکن است در مواجهه با چالش‌ها و شرایط جدید نتواند تصمیم‌های اخلاقی صحیح بگیرد و از ارزش‌های بنیادی خود فاصله بگیرد. برای مثال، اگر یک قاضی مسیحی به اصول اخلاقی مسیح و پیروی از عیسی متعهد باشد، در یک پرونده جنایی با چالشی روبه‌رو می‌شود. او که به آموزه‌های «بخشایش» و «محبت به دشمنان» پایبند است، ممکن است تصمیم بگیرد مجرم را ببخشد یا مجازاتی سبک برای او تعیین کند. این تصمیم می‌تواند عدالت را زیر پا بگذارد و قربانیان را

ناراضی کند. تعهد کامل به پیروی از مسیح، بدون در نظر گرفتن شرایط خاص، ممکن است ارزش‌هایی مانند عدالت را تحت تأثیر قرار دهد؛ بنابراین، انعطاف‌پذیری در تفسیر اصول اخلاقی برای اتخاذ تصمیم‌های عادلانه ضروری است.

۱۰- عدم توفیق در جمع کردن میان نظریه گزینه انتخاب اساسی و مبانی خویش

آنچه باعث به وجود آمدن این نظریه شد تنگنای موجود در الهیات مسیحی است که از یک سو، انسان را دارای عقل و انتخاب می‌داند و از سوی دیگر، مدعی است انسان‌ها به سبب فیض از پیش برگزیده و انتخاب شده‌اند؛ یعنی از پیش کمال آن‌ها مشخص است. برای جمع بین اختیار و بودن در حالت فیض باید قائل به انتخابی فراتر از آگاهی شد. حال، پاپ در این چارچوب تلاش می‌کند ره‌یافتی متناسب با مبانی خویش مطرح کند. رویکرد او به گزینه اساسی به معنای تعهد سعی ناتمامی است؛ زیرا در مبانی پاپ تعهد است که دچار اشکال عدم توجه به بسیاری از گناهان است. مسئولیت اخلاقی با از پیش تعیین‌شدگی توسط فیض هم‌خوان نیست. همچنین، تأثیر عقل و اختیار با از پیش تعیین‌شدگی قابل جمع نیست. پاپ استدلال ره‌نر را هم نمی‌تواند رد کند؛ بنابراین، ره‌یافت پاپ در اثبات گزینه اساسی به معنای دوم و در اثبات معنای تعهد ناتمام است و نیاز به ره‌یافتی جدید برای حل مسائل مهم اخلاق معاصر وجود دارد.

نتیجه

تشبه به مسیح یا خدا که کمال نهایی انسان است از ره‌گذر گزینه اساسی خواه در قالب تعهد یا فرا تعهد صورت می‌گیرد. گزینه اساسی رویکرد کلی به سوی تشبه به مسیح است. بر اساس این نظریه، انسان انتخابی اساسی دارد که به موجب آن رویکرد کلی او نسبت به خیر و کمال مشخص می‌شود. عدم یقین به بودن در حالت فیض مبنای

استدلال این نظریه است و لازمه این ادعا جدایی کمال و سعادت انسان - گزینه اساسی - از اعمال از جمله گناهان است - می توان سعادت مند بود اما گناه هم کرد.

- پاپ از طریق تأکید بر پیروی از مسیح، مسئولیت اخلاقی، تحقق کمال از طریق پابندی به تعهدات بنیادین و تأثیر عقل و اختیار گزینه اساسی را به مثابه تعهد می پذیرد. یقین به بودن یا نبودن در حالت فیض را با مراجعه به وجدان قابل حصول می دلد و از این طریق، مبنای استدلال نظریه گزینه اساسی را رد می کند و بر اساس مبانی خویش قائل به تأثیر عقل و گناه بر گزینه اساسی انسان می شود.

اشکالات پاپ بر گزینه اساسی به معنای دوم عبارت اند از: تأثیر گناه، نادیده گرفتن اختیار، عدم مسئولیت اخلاقی، نسبی گرایی اخلاقی، از خود بیگانگی، ناهماهنگی با آموزه های دینی.

در بررسی ره یافت پاپ نقدهایی وارد است.

- گزینه اساسی به عنوان تعهد، آثار دایره ای وسیع از گناهان که فاقد لجاجت و رد خداوند هستند را نادیده می گیرد.

- **بی ثمر بودن نظریه؛** گزینه اساسی نوع دوم به علت انتخاب فراآگاهانه و پیشا عمل اثری در رفتارهای اخلاقی نمی گذارد. گزینه اساسی نوع اول توسط گناهان مرگبار قابل نقض است. گناهان دیگر نیز در گزینه اساسی به عنوان تعهد ضرر نمی زنند. این نظریه نسبت به گناهان مرگبار و گناهان دیگر فاقد تأثیر است و ثمره اخلاقی ندارد.

- پاسخ پاپ به رد استدلال گزینه اساسی به معنای دوم به علت اینکه قضاوت وجدان مطلق و قطعی نیست و نمی تواند معیار نهایی برای ارزیابی وضعیت روحی یا اخلاقی انسان باشد، ناتمام است.

- از پیش تعیین شدگی با مسئولیت اخلاقی که از مبانی پاپ در پذیرش گزینه اساسی به معنای تعهد است، ناسازگار است.

- گزینه اساسی به معنای تعهد ممکن است آگاهی و

عقل را در انتخاب ها نادیده بگیرد.

- انعطاف ناپذیری؛ تعهد به گزینه اساسی باعث می شود انسان در مواجهه با چالش ها و مشکلات جدید نتواند تصمیم های اخلاقی صحیح بگیرد و از ارزش های بنیادی خود فاصله بگیرد.

با وجود تلاش پاپ برای تبیین کمال انسانی از طریق پیروی از مسیح و تأکید بر مسئولیت اخلاقی، رمیافت ایشان با چالش های جدی مواجه است. یکی از کاستی های اصلی این نظریه نادیده گرفتن تأثیر گناه بر انتخاب های انسانی است که موجب محدودیت آن در تحلیل واقعیت های اخلاقی می شود. همچنین، عدم ارائه معیارهای دقیق برای ارزیابی وضعیت روحی یا اخلاقی افراد توانایی نظریه را در عمل تضعیف کرده است. تناقضات میان مبانی الهیاتی پاپ و گزینه اساسی به معنای تعهد، انسجام نظریه را زیر سؤال می برند. نظریه گزینه اساسی به معنای تعهد نه فقط فاقد انسجام نظری است، بلکه در مواجهه با چالش های واقعی زندگی انسانی نیز ناکارآمد است. در نهایت، پاپ توفیقی در جمع کردن مبانی الهیاتی خویش با نظریه گزینه اساسی پیدا نکرده و نیازمند بازنگری جدی در این ره یافت است.

منابع

- کتاب مقدس (۱۹۹۶م). ترجمه قدیم. انتشارات ایلام.
- آلیستر، مک گراث (۱۳۹۲). *درسنامه الهیات مسیحی* (محمدرضایات و دیگران، مترجمان). دانشگاه ادیان و مذاهب.
- راتزینگر، جوزف (۱۳۹۳). *تعالیم کلیسای کاتولیک* (احمد رضا مفتاح، حسن قنبری و حسین سلیمانی، مترجمان). انتشارات ادیان و مذاهب.
- مطهری، مرتضی (۱۳۹۷). *شرح منظومه* (ج. ۱). انتشارات صدرا.

References

- Alister, M. McG. (2013). *Christian theology textbook* (M. R. Bayat et al., Trans.). University of Religions and Denominations. [In Persian].
- Aquinas, T. (1963). *Summa Theologica* (Vol. 2; Ia. 2-11). Cambridge University Press.
- Grisez, G. (1983). *The way of the Lord Jesus* (Vol. 1). Christian moral principles. Franciscan Herald Press.
- John Paul II. (1984). *Post-Synodal Apostolic Exhortation Reconciliatio et Paenitentia*. Retrieved from https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_02121984_reconciliatio-et-paenitentia.html
- John Paul II. (1991). *Message of His Holiness Pope John Paul II for the XXIV World Day of Peace: If You Want Peace, Respect the Conscience of Every Person*. Retrieved from https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_08121990_xxiv-world-day-for-peace.html
- John Paul II. (1993). *Veritatis Splendor*. Retrieved from https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_06081993_veritatis-splendor.html
- John Paul II. (1995). *Evangelium Vitae* [The Gospel of Life], § 25. Retrieved from https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae.html
- John Paul II. (1998). *Encyclical letter Fides et Ratio*. Retrieved from https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_14091998_fides-et-ratio.html
- Marian, M. (2017). My Conscience is Clear (1 Cor 4:4). The potential relevance of Paul's understanding of conscience for today's fundamental moral theology. *Religions*, 8, 201. <https://doi.org/10.3390/rel8100201>
- Motahhari, M. (2018). *Explanation of the Manzumeh* (Vol. 1).. Sadra Publications. [In Persian].
- New Catholic Encyclopedia* (2003). Second Edition, 5, 11, 13. Pau-Red, The Catholic University Of America, Washington, D.S.
- Paul VI. (1965). *Pastoral Constitution on the Church in the Modern World: Gaudium et Spes*. https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html
- Rahner, K. (1967). Theological investigations (Vol. 3). *The theology of the spiritual life* (K.-H. Kruger & B. Kruger, Trans.). Helicon Press.
- Ratzinger, J. (2014). *The Catechism of the Catholic Church* (A. R. Miftah, H. Ghanbari, & H. Soleymani, Trans.). University of Religions and Denominations. [In Persian].
- Second Vatican Council. (1965). *Gaudium et Spes*, §17.
- The Holy Bible*. (1996). *Old Translation*. Ilam Publications. [In Persian].

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی